

MAMLAKATIMIZDA YOSH XOTIN-QIZLANING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK BILIMLARINI OSHIRISHNING DOLZARBLIGI

Toliboev Dilshod Muxammadievich

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

jizpiarm@mail.ru

Annotatsiya: Muallif ushbu maqolada bugungi kunda jamiyatda yosh avlodni tarbiyalashda yosh ota-onalarning pedagogik-psixologik bilimlardan xabardor bo'lishining ahamiyati haqida fikr bildirgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik bilim, psixologik bilim, psixologik savodxonlik, dunyoqarash.

Bugun insoniyat XXI asrda ya'ni axborotlashgan asrda yashamoqda. Axborot oqimining tezligi shiddat bilan jadallashmoqda. Har narsaning yaxshi va yomon tomoni bo'lganidek, axborotlashgan asrning ham yaxshi va yomon tomoni mavjud. Yaxshi tomonlari hammamizga ma'lum, biz bugun maqolamizda axborotlashgan asrning yoshlar tarbiyasiga ko'rsatayorgan salbiy oqibatlari haqida fikrlashmoqchimiz. "Qush uyasida ko'rganini qiladi" degan maqol bugun o'z ahamiyatini birozgina yo'qotayotganday, chunki bugungi kunda oilaviy tarbiya yosh avlodning tarbiyasida asosiy kuch bo'lsada, farzandlarimiz tarbiyasiga tashqaridan turli xil ta'sirlar ham o'z kuchini ko'rsatadi. Bunday ta'sirlar qatoriga albatta jangarilikni vahshiylikni aks ettirgan internet o'yinlari, internetdagi tezkor yangiliklar, jangarilikni, fohishabozlikni aks ettirgan chet el kinolari, teleseriallar, kliplar kiradi. Bu esa o'z-o'zidan yosh avlodni tarbiyalashda bir muncha qiyinchiliklar tug'dirishi tabiiy. Shuning uchun, turmush qurayotgan, bo'lajak ota-onalarni, yosh ota-onalarni pedagogik-psixologik bilimlarini oshirish bugunning eng ahamiyatli vazifalaridan biri deb hisoblaymiz. Chunki, bugungi kunning o'spirin yosh yigit-qizlari ertaga ota-ona, bu yosh ota-onalar farzand tarbiyasi va uni parvarishi haqida bilimlarga ega emasligi esa katta-katta muammolarga olib kelishi mumkin. Biz bilamizki hozirgi kunda oliy ma'lumotli, pedagogik psixologik bilimlar bilan qurollangan yosh yoki bo'lajak ota-onalardan, ma'lumoti o'rta yoki tugallanmagan yosh ota-onalar yoki bo'lajak ota-onalar soni bir necha baravar ortiqligi sir emas. Shunday ekan mana shunday dastur asosida oila qurish ostonasida bo'lgan yoshlarni va farzand kutayotgan ota-onalarni qisqa muddatli o'qishlarga jalb qilish zarur. Yosh va bo'lajak ota-onalarni qanday pedagogik bilimlar bilan qurollantirish haqida to'xtalib o'tamiz. Yosh ota-onalarning pedagogik bilimlarini oshirishda quyidagilarga e'tibor qaratish zarur:

- sharq mutafakirlarining yosh avlod tarbiyasi haqidagi fikrlari bilan tanishtirish;
- tarbiya metodlari haqida tushuncha berish. Ya'ni ijtimoiy ongni shakllantiruvchi metodlar, odatlantirish va mashq, rag'batlantirish va jazolash metodlaridan o'z o'rnida, to'g'ri foydalanish haqida ma'lumot berish;
- tarbiya vositalari haqida ma'lumotlar berish, ya'ni yosh ota-ona tarbiya vositasi sifatida ertaklar, nasihatlar, hikoyalar, suhbatlardan foydalanishning ijobiy tomonlari, yoki har xil qo'l telefonlari, kompyuterlar, seriallardan foydalanishning salbiy tomonlari haqida ma'lumotlar berish;

- yosh avlodni har tomonlama barkamol shaxs etib tarbiyalash vazifasi turgan yosh ota-onalarga oilada farzand tarbiyalashda barcha tarbiya turlaridan unumli foydalanish haqida bilim berish, yani axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, aqliy tarbiya, mehnat tarbiyasi, ekologik tarbiya, iqtisodiy tarbiya berish yo'llari haqida ma'lumot berish.

- Shuning bilan birgalikda bolalarda taqlidchanlik ustun bo'lishini nazardan qochirmasdan, ota-onalar o'z farzandlariga na'muna ko'rsatishlari lozimligi haqida tushuncha berish albatta o'z samarasini beradi.

Ota-onalarga mana shunday pedagogik bilimlarning berilishi, o'z amaliyotida bu bilimlardan oqilona foydalanish yosh avlodning barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishida katta omil bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek pedagogik bilimlar bilan birgalida psixologik bilimlar ham farzand tarbiyalayotgan yosh ota-onalarga judayam zarurdir. Ota-onalarning psixologik bilimdonligini oshirishda quyidagi masalalarga e'tibor berish maqsadga muvofiq bo'lar edi:

- psixologik jarayonlar, holatlar va individual psixologik xususiyatlar haqida qisqacha ma'lumot berish;

- rivojlanish psixologiyasi haqida ma'lumot berish orqali o'z farzandlarining psixologik tomondan rivojlanish darajalarini o'rganib borishadi;

- har bir yosh davri haqida ma'lumotga ega bo'lish orqali bolaning rivojlanishi uchun senzitiv bo'lgan davrlarni befarqlik bilan o'tkazib yubormaslikka erishiladi.

Masalan, bola rivojlanishining eng senzitiv davri bo'lgan ilk bolalik davrini (1-3 yosh) ko'pgina psixologik bilimlardan xabari yo'q ota-onalar, faqatgina farzandini qornini to'ydirib, kiyintirsam bo'ldi qabilida ish tutib bemaqsad o'tkazib yuborishlari mumkin. Shuningdek, bolalikdan kattalikka o'tish davri bo'lgan o'smirlik davrida ham ba'zi ota-onalar farzandlarini to'g'ri tushunmasdan, ularga yomon munosabatda bo'lishi natijasida "inqiroz davri"ni o'smirlar qiyinchiliklar bilan o'tkazishi mumkin.

- Shuningdek, farzandining qobiliyatlarini o'z vaqtida ko'rish uchun ham psixologik bilimdonlikning ahamiyati katta. Farzandidagi qiziqishlar, layoqatlar asosida shakllanib boradigan qobiliyatni ham ziyrak ota-ona tezda payqashi ham farzandining katta yutuqlarga erishishiga yordam beradi.

- Psixologik bilimlardan xabardorlik natijasida yosh ota-onalar farzandlarining xarakterida ham ijobiy sifatlarni shakllantirishlari, irodaviy sifatlarni shakllantirib borishlari mumkin.

Bir so'z bilan aytganda yosh ota-onalarning pedagogik-psixologik bilimlar bilan qurollantirish bugungi kunning davlat ahamiyatidagi masalalaridan biridir. Farzand ko'z ochib onasini ko'rar ekan, rivojlanishining ilk yillarini oila davrasida o'tkazar ekan, demak ota-onalar va oila a'zolarining bu farzand tarbiyasi uchun ma'suliyati ulkandir. Go'yo Javhariy bobomiz aytganidek, farzand tug'ilganida oq qog'ozdir, unga ota-onalari va ustozlari nimani yozishni bilishlari zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. I.Karimov "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch". Toshkent-2008 yil.
2. P.Ivanov, M.Zufarova "Umumiy psixologiya" Toshkent-2016 yil.

3. Z.Nishonova “Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya” Toshkent - 2017 yil

4. J.Hasanboyev va boshqalar “Pedagogika” darslik. Fan- 2016

SHAXSDA KOPING STRATEGIYALAR KO‘NIKMASINI HOSIL QILISH

Sharafitdinov Abdulla XXX,

Yuldasheva Sojida Zoyirovna

O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

sojidayuldasheva8483@gmail.com

Annotatsiya: Koping strategiyalar insonlarning turli o‘zgaruvchan holatlari, stres va muammolar bilan yuzlashishda o‘zlarini boshqarish va tahlil qilishning kuchli usullarini o‘rganish va rivojlantirishni ta’kidlaydi. Ushbu maqolada shaxslar o‘zgaruvchan muhit bilan qanday yuzlashishlari kerakligini o‘rganadilar va amaliy ko‘nikmalarni o‘rganish orqali boshqarishni o‘rganadilar. Shaxslarning o‘zlarini o‘zini boshqarish va tahlil qilishda ko‘rsatadigan bosqichlarni yoritadi.

Kalit so‘zlar: O‘zgaruvchan muhit, stress, muammolar, o‘zlashtirish, ko‘nikmalar, tahlil qilish, boshqarish.

Koping strategiyalari, odamlarning hayotning turli maqsadlari va muammolari bilan yuzlashish uchun ishlatiladigan o‘zaro mo‘ljallangan usullar va qo‘llanmalar to‘plamini ifodalaydi. Bu strategiyalar, insonning stres, muammolar, o‘z-o‘zini boshqarish talablariga mos keladi. Quyidagi coping strategiyalari haqida batafsilroq ma’lumot ko‘rib chiqamiz.

Aktiv-harakatli coping: Bu strategiya, muammolarni hal qilish uchun harakat qilishni o‘z ichiga oladi. Inson muammolari bilan yuzlashish uchun harakat qiladi va muammolarni o‘zining ta’siri ostida qo‘yadi. **Tolerant coping:** Bu strategiya, muammolarni sabr va bag‘rikenglik bilan qabul qilishni o‘z ichiga oladi. Inson muammolarini boshqarish uchun sabr qiladi va muddatli yechishni o‘rgatadi. **Mavqeli coping:** Bu strategiya, muammolarni chetlab o‘tish, o‘g‘irlash yoki muammoni o‘zidan uzoq olishni o‘z ichiga oladi. Bu odatda qisqa muddatli yechish va muammolarni hozirgi paytda boshqarishga yordam beradi.

Izohli coping: Bu strategiya, muammolarni mazmuni, faqat tasvirlash, yozib olish yoki o‘quvchiga bayon qilish orqali o‘zlashtirishni o‘z ichiga oladi. Bu, insonning o‘zini ifodalash va do‘stlaridan yoki oilasidan yordam so‘raydi.

Jamg‘armalik coping: Bu strategiya, do‘stlar yoki oila a’zolari bilan muammo yechishni o‘z ichiga oladi. Inson muammolarini boshqalari bilan birga hal qilishga harakat qiladi. **Ma’qullash copingi:** Bu strategiya, muammolar bilan hamkorlik qilishni o‘z ichiga oladi. Inson muammolarini biror narsaga yoki jamoat tashkilotiga yondashib, yechishni o‘z ichiga oladi.

Mantiqiy coping: Bu strategiya, muammolarni mantiqiy ravishda tahlil qilish va yechishni o‘rganishni o‘z ichiga oladi. Inson muammolarni yechish uchun mantiqiy yondashadi. **O‘zini boshqarish ko‘nikmasi:** Bu strategiya, stres, qo‘rqinch va